

Anna VULĀNE, Dace MARKUS, Olga UREKA (projekts LAMBA)

VECĀKU APTAUJAS NOZĪME BĒRNU VALODAS PĒTĪJUMOS

THE ROLE OF PARENTAL SURVEYS IN THE RESEARCH ON

CHILDREN'S LANGUAGE

Atslēgvārdi: latviešu bērnu valoda, vecāku aptauja, runas testi.

Keywords: Latvian children`s language, parental surveys, speech tests.

Summary

The article is based on the experience gained in EEA and Norway Grants funded research project NF/R/2014/053 “Monolingual and bilingual acquisition of the Latvian language : tools, theories and usage” (LAMBA) which was carried out in 2009–2014 and dealt with researching 8 months to 6 years old Latvian speaking children's language. Particular attention in the research of children's language is paid to the importance of the information provided by parents by checking the pronunciation of phonemes, as well as the importance of parental support during the adaptation and implementation process of the international survey (CD) and KATE UBILEC adaptation and the implementation process. Analysis of definite experiences is done by creating and using children's speech tests and parents' surveys in Latvia from 1 March 2015 to 1 November 2016.

The authors of the research conclude that parents' surveys are an important tool in language acquisition and child's development studies. They can provide information about the child's linguistic environment and the influencing extralinguistic factors, both about the quality of the language of the child and his surrounding people (so also about the impact) and about the activity of the language use, communication skills, the impact of the dialect or other languages, as well as the health status, etc., about the conditions that can influence the development of the language. The results of the parental survey can be used not only by linguists and teachers, but also by doctors, anthropologists, sociologists, researchers, etc. These surveys also have a social role – as demonstrated in the parents' statements, they encourage parents to pay more attention to how their child talks, to listen to him and find out the phonetic, lexical and grammatical nuances that in everyday communication have not seemed important. Parents have also acknowledged that having filled in the survey they have started paying more attention to the child's language skills.

The usage of parental surveys also proved to have several drawbacks:

- parental activity and willingness to devote time to fill in the survey, confidence in researchers, as this is the only way to get correct extralinguistic information,
- restrictions of data protection system, as researchers cannot use some surveys (e.g. KAT) without participation of an intermediary – national authority, which makes the research more expensive,
- internet access and parents' digital literacy,
- precision of parents' memory – the older the child whose speech facts are recorded, the more different language units the parent must remember, therefore, the researchers have to face the fact that (a) not all the answers will be completely exact, because parents do not remember whether the child really uses the form, (b) parents may consciously or unconsciously indicate better or

worse level of the child's language skills (c)parents do not respond to all the questions because they are not sure about the accuracy of the data.

Ievads

Raksta pamatā ir EEZ un Norvēģijas finanšu instrumenta 2009.–2014. g. konkursā finansētajā pētniecības projektā **NFI/R/2014/053 „Latviešu valodas monolingvāla un bilingvāla apguve: rīki, teorijas un lietojums” (LAMB)** pieredze, kas gūta 8 mēnešus – 6 gadus vecu latviski runājošu bērnu valodas pētījumos. Īpaša uzmanība pievērsta vecāku sniegtās informācijas nozīmei bērnu valodas attīstības izziņā, veicot fonēmu izrunas pārbaudi, kā arī vecāku atbalsta nozīmīgumam Makartura-Beitas Komunikatīvās attīstības testa (KAT) un Utrehtā (Nīderlande) izstrādātās bilingvālu bērnu vecāku aptaujas *Utrecht Bilingual Language Exposure Calculator* jeb *UBiLEC* adaptēšanā un īstenošanā. Rakstā analizēta pieredze, kas gūta, veidojot bērnu runas testus un vecāku aptaujas Latvijā laikā no 2015. gada 1. marta līdz 2016. gada 1. novembrim.

1. Komunikatīvās attīstības tests

Viena no pētniecības metodēm, kuras sekmīgā izmantošanā nozīmīgs ir tieši vecāku ieguldījums, ir Makartura-Beitas Komunikatīvās attīstības tests (Fenson et al. 2007). Tā ir plaša vecāku, audžuvecāku vai aizbildņu aptauja, kurā iekļautie jautājumi veidoti tā, lai palīdzētu aktivizēt viņu zināšanas par to, ko bērni saprot vai ko prot pateikt. Testam ir divas daļas: KAT I „Vārdi un žesti”, kas domāta valodas faktu ieguvei par 8–16 mēnešus vecu bērnu valodas attīstību, un KAT II „Vārdi un teikumi”, kas tiek izmantota 17–36 mēnešus vecu bērnu valodas izpētei.

Šīs aptaujas sekmīga norise ir ļoti atkarīga no vecāku līdzdalības, jo tieši viņu zināšanas par bērna valodas attīstību nodrošina rezultātu kvalitāti un kvantitāti, savukārt ikdienas darbs, ko vecāki iegulda saziņā ar bērnu, būtiski ietekmē valodas apguves procesu, vārdu krājuma dinamiku u. tml. Līdz ar to, lai varētu precīzāk izvērtēt pētījumu rezultātus, svarīgi iegūt optimāli nepieciešamo informāciju gan par ģimenes dzīves vietu, vecākiem, ģimenes locekļu skaitu, gan par bērna dzimšanas apstākļiem un valodas vidi. Tāpēc vecākiem tiek uzdoti jautājumi, lai noskaidrotu:

- vai ģimene dzīvo laukos vai pilsētā,
- cik bērnu ir ģimenē un kurš pēc kārtas ir pētāmais bērns,
- vai viņš apmeklē pirmsskolas vai citu izglītības iestādi un cik ilgu laiku tur pavada.

Jau daudzkārt, izmantojot KAT (angļu valodā – *MacArthur-Bates Communicative Development Inventories* jeb *CDI*) citu valodu apguves pētījumos, ir secināts, ka vecāku aptauja ir piemērots līdzeklis, lai vērtētu bērna valodas attīstību agrīnā bērnībā (sk. Thal et al. 1999).

Bērnu runas izpētē vecāku atbalsts ir nozīmīgs vairāku iemeslu dēļ. Pirmkārt, tieši vecāki parasti ir tie, kuri kopā ar bērnu pavada visvairāk laika un īpaši vērīgi seko tam, kad bērns sāk runāt, kā viņš reaģē uz apkārtējo

izteikumiem un izrunā pirmos vārdus, kas sagādā grūtības, kuras skaņas, vārdu formas tiek izrunātas neprecīzi u. tml. Otrkārt, ir svarīgi, lai vecāki atzītu šādu pētījumu nepieciešamību, ļautu pētniekiem iztaujāt bērnu, ierakstīt un analizēt viņa runu. Treškārt, vecāki var sniegt būtisku informāciju par valodisko vidi, kurā bērns aug, un dažādiem ekstralingvistiskiem faktoriem, kuri ietekmē valodas apguves un runas attīstības procesu. Ceturtkārt, gadījumos, ja nepieciešama informācija par to, kā bērns saprot izteikumus, kā reaģē uz tiem dažādās saziņas situācijās, kādas valodas vienības izmanto, kā iesaistās komunikācijā, tad pilnvērtīgu informāciju spēj sniegt tikai vecāki vai aizbildņi, jo, regulāri un ilglaicīgi būdami kopā ar bērnu, viņi ir uzkrājuši (reizēm arī pierakstījuši) šo informāciju. Pētnieks nevar pavadīt laiku kopā ar svešu bērnu stundām ilgi no dienas dienā un fiksēt visas bērna verbālās un neverbālās izpausmes dažādās saziņas situācijās.

Pētījumi liecina (Bricker, Squires 1989, Diamond 1993, Rydz et al. 2005), ka vecāku sociālais statuss, izglītības līmenis var būtiski ietekmēt bērna valodas attīstības kvalitāti – sarunas ar bērnu, kultūras pasākumi, dažādu pulciņu nodarbības sekmē arī bērna vārdu krājuma veidošanos un runas prasmes attīstību.

Pētījumos ir konstatēts, ka bērna runas attīstību var ietekmēt gan dzimšanas apstākļi, gan bērna veselības stāvoklis (Heilmann et al. 2005, Thal et al. 1999, Berglund, Eriksson, Johansson 2001, Charman et al. 2003, Feldman et al. 2003, Magill-Evans, Harrison 1999, Koster et al. 2005). Nepieciešamā papildinformācija tiek iegūta, vecākiem atbildot uz jautājumiem, vai bērns ir dzimis priekšlaicīgi, vai viņam ir hroniska ausu infekcija, dzirdes problēmas. Tā kā ikviena bērna attīstība ir individuāla, vecākiem tiek uzdots arī papildjautājums par to, vai bērna runas prasme, valodas attīstība rada bažas un kas tieši viņus uztrauc. Jāatzīmē, ka pasaulē KAT tiek izmantots ne tikai valodas attīstības, bet arī klīniskiem pētniecības mērķiem. Klīniskajās iestādēs KAT ir veiksmīgi izmantots kā runas novērtēšanas metode bērniem ar normālu attīstību un arī kā pārbaudes rīks aizkavētas valodas attīstības noteikšanai, tas ir, bērniem, kuru valodas attīstība ievērojami aizkavējas salīdzinājumā ar normu. KAT izmanto arī kā novērtēšanas, pārbaudes un kontroles rīku dažādām netipiskām populācijām (piemēram, specifiski runas traucējumi, Dauna sindroms, autisms u. c.), kā arī populācijām, kuras pieder runas attīstības riska grupām (piemēram, priekšlaicīgi dzimuši bērni, disleksijas pārmantojamības risks, bērnam bijis vidusauss iekaisums).

Kā zināms, valodas vide ir ļoti nozīmīgs faktors, kas iespaido bērna runas un valodas attīstību, tāpēc Komunikatīvās attīstības testā ietverti papildjautājumi par to, vai bērns ikdienā regulāri dzird citu valodu, izņemot latviešu valodu, kura tā ir, kopš kura vecuma, cik dienas nedēļā un cik stundas dienā bērns to dzird, kurš no ģimenes vai bērna saskarsmes vides tajā runā.

Vecāku loma bērnu valodas attīstībā jau izsenis ir uzskatīta par ļoti nozīmīgu arī Latvijā. Latviešu tautasdziesmās atrodamas norādes, ka bērna valodas attīstību pirmām kārtām sekmē tēvs un māte, uz to savā publikācijā norādījusi Anna Vulāne (Vulāne 2011, 432–433).

- (1) *Ka man būtu savis tēvs,
Sava veca māmuliņa,
I man būtu klaji ceļi,
Izārdena valodiņa. LD 4711*
- (2) *Kad man būtu savis tēvs,
Sava īsta māmuliņa,
I man daila rota,
Iznesīga valodiņa. LD 4549*

Mūsu senču pieredze rāda, ka tieši vecāku dvēseles siltums, mīlestība, viņu izteiksmes veids un runas kvalitāte ir bērna valodas attīstības garants. Dainās manāms arī rituāla atspulgs, t. i., darbības, kas veiktas, gan kristībās, gan šūpuļa līksti cērtot, lai sekmētu bērna runu un viņa valoda būtu jauka, labskanīga, skaidra (3–5).

- (3) *Ne man bija skaļa balsa,
Ne ērdīgas valodiņas:
Man māmiņa maziņai
Raudāt vaļas nelikuse. LD 438-1*
- (4) *Es tev lūdzu, krusta tēvs,
Necērt līksti purvmalā;
Cērt augstā kalniņā,
Lai ārdava valodiņa. LD 1669*

- (5) *Tava vaina, māmuli,
Kad man bārga valodiņa:
Kam tie tavi bāleniņi
Paegliša līksti cirta. LD 1679*
- (5) *Drīz, kūmiņas, paēdat,
Drīz maiziti glabajat:
Lai pādite drīz staigaja,
Drīz ņēmās valodā. LD 1475*

(Vulāne 2011, 432–433)

Par nozīmīgu latviešu bērnu valodas pētījumu sākumu tiek uzskatīts profesores Veltas Rūķes-Draviņas zinātniskais veikums. Viņas ievērojamākais darbs šajā jomā ir profesores kā māmiņas veiktais dēla Daiņa runas attīstības apraksts grāmatā „No 5 mēnešiem līdz 5 gadiem” (Rūķe-Draviņa 1992). Šāda, t. s. dienasgrāmatu apraksta metode, kas ir viena no izplatītākajām bērnu valodas pētījumos, arī liecina par vecāku sniegto ziņu nozīmīgumu.

Laikā no 2015. gada 1. marta līdz 2016. gada 1. novembrim Komunikatīvās attīstības tests tika izmantots arī Latvijā. Ielūkojoties Latvijā aptaujāto latviski runājošo bērnu 718 vecāku sniegtajās atbildēs, redzam, ka aptauju aizpildījuši vecāki, kuru izglītības līmenis ir šāds:

1. tabula.

KAT aizpildījušo vecāku izglītības līmenis

Izglītība	Mātes	Tēva
1. līmeņa augstākā izglītība (koledža)	56	61
augstākā izglītība	292	177
doktora grāds	13	8
maģistra grāds	173	80
nav norādīts	2	2
pamatizglītība	19	54
students	17	10
vidējā izglītība	67	117
vidējā profesionālā izglītība	79	209

Protams, varam nebūt apmierināti, ka aptaujā maz piedalījušies vecāki vai aizbildņi, kuri beiguši tikai pamatskolu, toties varam cerēt, ka augstāko izglītību ieguvušo vecāku vai aizbildņu atbildes precīzākas un pilnīgākas. Iespējams, ka šādu skaitlisko sadalījumu sekmējusi arī interneta pieejamība un varbūt pat datorpratība. Kaut arī aptaujā nepiedalījās neviens no projektā iesaistītajiem pētniekiem, 21 atbilžu sniedzējam bijis zinātņu doktora grāds. Uzskatāmi redzams, ka mātes, kuras piedalījušās aptaujā, ir ar augstāku izglītību nekā tēvi. Pētniekiem jāreķinās ar iespēju, ka ne visas atbildes būs pilnīgi precīzas, jo vecāki:

- ne vienmēr precīzi atceras, vai bērns tiešām lieto attiecīgo vārdu vai formu, kurš ir bijis garākais teikums, ko bērns pētāmajā laika periodā pateicis,
- var apzināti vai neapzināti norādīt labāku vai sliktāku bērna valodas prasmes līmeni,
- neatbildēt vispār uz jautājumiem,
- nezināt vairākus būtiskus valodas lietojuma faktus, jo bērns vairāk laika pavada kopā ar vecvecākiem, aukli u. tml.

Tomēr jebkurā gadījumā bez vecāku vai aizbildņu piedalīšanās nepieciešamos datus nevarētu iegūt. Ja testa aizpildīšanā iesaistās visa ģimene, kopīgi pārrunājot, ko bērns saprot, ko un kā prot pateikt, tad ieguvēji ir visi. Kopumā, izmantojot Komunikatīvās attīstības testu, Latvijā tika iegūta ļoti plaša informācija gan par bērnu valodas attīstību, gan par lingvistisko vidi, kas to ietekmē.

2. Fonēmu izrunas pārbaude

Objektīva nepieciešamība veikt vecāku aptauju radās arī projekta LAMBA otrajā daļā, ierakstot 3–6 gadus vecu bērnu runu, lai konstatētu fonēmu izrunas precizitāti. Sākumā šāda aptauja nebija paredzēta, tomēr bērnu runā tika konstatēts daudz atkāpju no literārās valodas izrunas normām, bet bez vecāku aptaujas datiem šo atkāpju avots nebija nosakāms.

Uz problēmu, kad izrunas kļūdu avots var būt gan artikulācijas grūtības, gan arī dialekta ietekme, ticis norādīts jau iepriekšējās publikācijās, piemēram,

- Daces Markus un Aleksa Girdeņa rakstā (Маркус, Гирдянис 2011), kurā salīdzināts divskaņu *ie* un *o* [uo] lietojums latviešu un lietuviešu valodā un bērnu runā saklausītā monoftongizācija *ie* > *i* un *o* [uo] > *ū*, kas līdzīga parādībai augšzemnieku dialekta dziļajās latgaliskajās izloksnēs;
- Solveigas Čeiranes un Daces Markus rakstā (Čeirane, Markus 2013), kurā analizēti divu māsu runātie līdzskaņi *ķ* un *ģ*, izruna salīdzināta ar pieaugušo izrunu un augšzemnieku dialektā saklausāmajām parādībām, kad *ķ* vietā tiek runāts *č* un *ģ* vietā – *dž*. Rakstā secināts – minētās aizstāšanas pamatā ir fonētiskā līdzība – visi četri līdzskaņi ir slēdžeņi: *ķ* un *ģ* – eksplozīvie, *č* un *dž* – afrikatīvie, *ķ* un *ģ* ir vidējie mēleņi, *č* un *dž* – priekšējie mēleņi.
- Arī Daces Markus, Lidijas Leikumas un Evijas Usānes rakstā „Dialekta ietekme vai tomēr izrunas grūtības” (Markus, Leikuma, Usāne 2016),

kurā analizētas izmaiņas platā īsā patskaņa *e* [æ] un platā garā patskaņa *ē* [æ:] izrunā latviešu valodā, konstatēts pārsteidzoši daudz atkāpju no latviešu literārās valodas ortoepijas normām, resp., bieži gaidāmā platā *e* [æ], *ē* [æ:] vietā respondenti izrunājuši šauros patskaņus. Šādu noviržu cēlonis parasti meklēts dialekta ietekmē, visbiežāk – augšzemnieku dialekta izloksnēs, kurās konstatējama līdzīga parādība. Aprakstītā papildaptauja par vecāku saistību ar dialektu tomēr pārlicina, ka minēto atšķirību cēlonis ir fonēmu artikulārās īpatnības un šauro patskaņu *e* un *ē* [e:] un plato patskaņu *e* [æ] un *ē* [æ:] fonoloģiskā opozīcija ne vienmēr ir ļoti stingra.

2016. gada 20. oktobrī A. Girdeņa piemiņai veltītajā konferencē „Mūsdienu baltu valodu un dialektu pārmaiņas” Viļņā L. Leikuma un D. Markus uzsvēra minēto problēmu arī referātā „Augšzemnieku dialekta pazīmes latviešu bērnu runā”. Bērnu runas fonētiskajā analīzē pētnieki konstatē izrunas grūtību veidus un bērnu izmantotos šo grūtību pārvarēšanas paņēmienus, iesaka vingrinājumus fonēmu izrunas attīstīšanai, tomēr vienlaikus ir svarīgi noteikt cēloņus, kas varētu būt gan artikulācijā, gan arī lingvistiskās vides ietekmē. Tieši lingvistiskās vides ietekmes noteikšanā vecāku aptaujas ir ļoti būtiskas, jo sniedz ziņas par vecākiem kā izloksnes runātājiem vai par viņu ilgāku uzturēšanos izloksnes runātāju vidē.

3. Aptauja UBiLEC

Trešais līdzeklis, kuru izmantosim, lai ilustrētu vecāku aptauju nozīmi bērna valodas apguves vērtēšanā, ir metode *Utrecht Bilingual Language Exposure Calculator* jeb UBiLEC, kas radīta Utrehtā (Nīderlande) bilingvālu bērnu vecāku aptaujāšanai. Tas ir jautājumu komplekss, ar kuru tiek noskaidrots bērna vārds, vecums, dzimšanas vieta, vecāku nodarbošanās, izglītība, bērna intereses, pārējie ģimenes locekļi u. c. Ļoti plaši tiek aptaujāti vecāki par bērna lingvistisko apkaimi mājās, bērnudārzā, citās nodarbībās un brīvajā laikā, piemēram, Latvijā adaptētajā aptaujā ietverts jautājums „*Kur Jūsu bērns pirmoreiz dzirdēja latviešu valodu?*” Atbildes uz šādu jautājumu ievirza pētnieku izpratnē par bērna saskari ar latviešu valodu, par iespējamo pirmo interesi par to. Piedāvāti atbilžu varianti sniedz sociolingvistisku informāciju:

2. tabula

Jautājuma *Kur Jūsu bērns pirmoreiz dzirdēja latviešu valodu?* atbilžu varianti

1.	No mātes/aizbildnes
2.	No tēva/aizbildņa
3.	No abiem vecākiem
4.	No vecākā brāļa vai māsas
5.	No vecvecākiem
6.	No aukles
7.	No bērnudārza audzinātājas

8.	No citiem bērniem, TV, veikalā u. c.

Savukārt nākamais jautājums „*Cik labi Jūsu bērns prot/saprot latviešu valodu?*” palīdz novērtēt apgūstamās valodas kvalitāti, bet potenciālo atbilžu komplekss precīzē kvalitātes pakāpi.

3. tabula

Jautājuma *Cik labi Jūsu bērns prot/saprot latviešu valodu?* atbilžu varianti

Ļoti vāji/neprot	Ļoti vāji saprot/nesaprot
Vāji	Saprot vāji
Viduvēji	Saprot viduvēji
Labi	Saprot labi
Ļoti labi	Saprot ļoti labi
Brīvi (kā dzimto valodu)	Saprot visu (kā dzimtajā valodā)

Tā kā aptauja domāta bilingvālu bērnu valodas vērtēšanai, Latvijas apstākļos visbiežāk uzdodams arī jautājums: „*Cik labi Jūsu bērns saprot/prot krievu valodu?*”, kuram seko latviešu valodas kvalitātes konstatēšanai analogs atbilžu komplekss. Lingvistisko ainu ģimenē ilustrē atbildes uz jautājumu „*Padomājiet, lūdzu, ar kuriem cilvēkiem Jūsu bērns regulāri sarunājas mājās. Atzīmējiet tabulā ar +, norādot, cik bieži katrs no viņiem runā ar bērnu latviski un krieviski*”, un tiek sagaidītas atbildes par cilvēkiem, ar kuriem bērnam varētu būt ciešākā saskare:

4. tabula

Jautājuma *Ar kuriem cilvēkiem Jūsu bērns regulāri sarunājas mājās?* atbilžu varianti

Māte
Tēvs
Māsa/brālis
Māsa/brālis
Māsa/brālis
Māsa/brālis
Vecmāmiņa
Vectēvs
Aukle

Tiek noskaidrots arī tas, cik labi šie cilvēki saprot vai prot valodu un padziļināti jautāts, kādā vecumā katrs no minētajiem cilvēkiem nonācis saskarē ar pētāmo valodu, savukārt informāciju par bērna sarunām ar katru no nosauktajiem cilvēkiem iegūstam atbildēs uz jautājumu „*Cik bieži Jūsu bērns*”

runā latviski vai krieviski ar Jums vai citu ģimenes locekli?” Par valodas kvalitātes un izglītības korelāciju iespējams spriest, ielūkojoties atbildēs uz jautājumu „*Kāda ir Jūsu vīra/sievas/dzīvesdrauga izglītības augstākā pakāpe?”*

Vecāku aptauja palīdz noskaidrot bilingvāla bērna valodu apguves secību, lingvistisko vidi dažādos bērna attīstības posmos, bērna tuvākajā apkaimē esošo cilvēku lomu līdzsvarota bilingvisma attīstībā un valodu lietojuma aktivitāti, kā arī daļēji – valodas kvalitāti ģimenē un ārpus tās (izglītības iestādē, dažādās interešu grupās, brīvdienās un brīvlaikā). Atbilžu adekvātums ir atkarīgs no vecāku attieksmes un atbildīguma izjūtas, tomēr kopumā arī šī aptauja ir būtiska bērna valodas apguves un attīstības izpētes procesa sastāvdaļa.

Secinājumi

Vecāku aptaujas ir nozīmīgs bērna valodas apguves un attīstības izpētes līdzeklis, tajās var gūt informāciju gan par bērna lingvistisko vidi un valodas attīstību ietekmējošiem ekstralingvistiskiem faktoriem, gan par paša bērna un viņam apkārt esošo cilvēku valodas kvalitāti (tātad arī par ietekmi), par valodu lietojuma aktivitāti, komunikācijas prasmi, dialekta vai citu valodu ietekmi, kā arī par veselības stāvokli u. c. iespējamiem valodas attīstību ietekmējošiem apstākļiem. Tāpēc vecāku aptauju rezultātus var izmantot ne tikai valodnieki un pedagogi, bet arī mediķi, antropologi, sociologi u. c. pētnieki.

Vecāku aptaujām ir arī sociāla slodze – tās, kā liecina vecāku izteikumi, rosina vecākus pievērst lielāku uzmanību tam, kā bērns runā, ieklausīties viņā un atklāt fonētiskās, leksiskās un gramatiskās nianšes, kas ikdienas saziņā nav šķitušas ievēribas cienīgas. Vecāki ir arī atzinuši, ka pēc aptaujas aizpildīšanas sākuši daudz rūpīgāk izturēties pret bērna valodprasmi.

Vecāku aptauju izmantošana ir saistīta arī ar vairākiem problēmjautājumiem:

- vecāku aktivitāti un vēlmi veltīt laiku aptaujas aizpildīšanai, uzticēšanos pētniekiem un paļāvību, ka nekad un nekur netiks izpausta konfidenciālā informācija, jo tikai šādā gadījumā iespējams iegūt korektu ekstralingvistisko informāciju,
- datu aizsardzības sistēmas ierobežojumiem, jo dažas aptaujas (piemēram, KAT) pētnieki nevar izmantot bez starpnieku – valsts institūciju – līdzdalības, kas ļoti sadārdzina pētījumus,
- vecāku datorpratību un interneta pieejamību,
- atmiņas precizitāti – jo vecāks bērns, kura runas fakti tiek fiksēti, jo vairāk dažādu valodas vienību vecākiem jāatceras, tāpēc, no vienas puses, jārēķinās ar iespēju, ka (a) ne visas atbildes būs pilnīgi precīzas, jo vecāki neatceras, vai bērns tiešām lieto attiecīgo formu, (b) vecāki var apzināti vai neapzināti norādīt labāku vai sliktāku bērna valodas prasmes līmeni, (c) dažādu iemeslu dēļ vecāki var vispār neatbildēt uz jautājumiem.

Literatūra

- Berglund, Eriksson, Johansson 2001** – Berglund, Eva; Eriksson, Marten & Johansson, Irene. Parental reports of spoken language skills in children with Down syndrome. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 44, 2001, pp. 179–191.
- Bricker, Squires 1989** – Bricker, Diane D. & Squires, Jane. The effectiveness of parental screening of at risk infants: The infant monitoring questionnaires. *Topics in Early Childhood Special Education*, 9 (3), 1989, pp. 67–85.
- Charman et al. 2003** – Charman, Tony; Drew, Auriol, Baird, Claire & Baird, Gillian. Measuring early language development in pre-school children with autism spectrum disorder using the MacArthur Communicative Development Inventory (Infant Form). *Journal of Child Language*, 30, 2003, pp. 213–236.
- Diamond 1993** – Diamond, Karen E. The role of parents' observations and concerns in screening for developmental delays in young children. *Topics in Early Childhood Special Education*, 13(1), 1993, pp. 68–81.
- Feldman et al. 2003** – Feldman, Heidi M.; Dollaghan, Christine A.; Campbell, Thomas F.; Colborn, D. Kathleen; Janosky, Janine; Kurs-Lasky, Marcia; Rockette, Howard E.; Dale, Philip S.; Paradise, Jack L. Parent-reported language skills in relation to otitis media during the first 3 years of life. *Journal of Speech Language, & Hearing Research*, 46, 2003, pp. 273–287.
- Fenson 2006** – Fenson, Larry; Marchman, Virginia A.; Thal, Donna J.; Dale, Philip S.; Reznick, Steven J.; Bates, Elizabeth. *MacArthur-Bates Communicative Development Inventories: User's Guide and Technical Manual. 2nd Ed.* Brookes Publishing; Baltimore, MD, 2006.
- Heilmann, Weismer, Evans, Hollar 2005** – Heilmann, John; Weismer, Susan Ellis; Evans, Julia; Hollar, Christine. Utility of the MacArthur Bates Communicative Development Inventory in identifying language abilities of late-talking and typically developing toddlers. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 14, 2005, pp. 40–51.
- Koster et al. 2005** – Koster, Charlotte; Been, Pieter; Krikhaar, Evelien; Zwarts, Frans; Diepstra, Heidi & van Leeuwen, Theo. Differences at 17 months: productive language patterns in infants at familial risk for dyslexia and typically developing infants. *Journal of Speech, Language, and Hearing research*, 48, 2005, pp. 426–438.
- Magill-Evans, Harrison 1999** – Magill-Evans, Joyce, Harrison, Margaret J. and Sharon Ogden Burke. Parent-child interactions and development of toddlers born preterm. *Western Journal of Nursing Research*, 21, 1999, 292–307.
- Markus, Čeirane 2013** – Markus, Dace; Čeirane, Solveiga. Līdzskaņu ģ un ķ izrunas īpatnības bērnu un pieaugušo valodā. *Baltistica XLVIII (1)*. Vilniaus universitetas, 2013, 57.–67. lpp.
- Markus, Leikuma, Usāne 2016** – Markus, Dace; Leikuma, Lidija; Usāne, Evija. Dialekta ietekme vai tomēr izrunas grūtības. *Bērnu valoda Latvijā 21. gadsimtā, II*. Rīga: RaKa, 2016, 75.–86. lpp.
- Rūķe-Draviņa 1992** – Rūķe-Draviņa, Velta. *No 5 mēnešiem līdz 5 gadiem. 2. izd.* Rīga: Zvaigzne, 1992.
- Rydz et al. 2005** – Rydz, David; Shevell, Michael I.; Majnemer, Annette, & Oskoui, Maryam. Developmental screening. *Journal of Child Neurology*, 20(1), 4.–21. lpp.
- Thal et al. 1999** – Thal, Donna J.; O'Hanlon, Laureen; Clemmons, Mary; Fralin, LaShon. Validity of a Parent Report Measure of Vocabulary and Syntax for Preschool Children With Language Impairment. *Journal of Speech, language, and Hearing Research*. Vol. 42. 1999, pp. 482–496.
- Vulāne 2011** – Vulāne, Anna. Latviešu tautasdziesmu loma bērna valodas ideāla veidošanā. *Sabiedrība, integrācija, izglītība. Starptautiskās zinātniskās konferences materiāli*. 2011. gada 27.–28. maijs. 2. daļa. Rēzekne: Rēzeknes Augstskola, 430.–439. lpp.

Маркус, Гирдянис 2011 – Маркус, Даце; Гирдянис, Алексас. Фонология дифтонгов [ie] и [uo] в речи латышских и литовских детей. *Онтолингвистика – наука XXI века.* Материалы международной конференции посвященной 20-летию кафедры детской речи РГПУ им. А. И. Герцена 4–6 мая 2011. С-Петербург: РГПУ, 2011, с. 90–93.